

Reacties op het kerncurriculum

Nog meer redenen voor dit vak

Ik, Gerda Prosman-van der Duijn Schouten, onderschrijf als docent op een pc school de rationale voor religie en levensbeschouwing (zie pagina 17) als verplicht vak op alle middelbare scholen. Graag wil ik de onderbouwing daarvan iets versterken.

We leven in een pluriforme samenleving, maar deze is ook gefragmenteerd. Zo sterk dat de jongeren van nu generatie F (fragmentatie) worden genoemd. Jongeren groeien op in een gefragmenteerde wereld waarin zij een kader missen en de gebeurtenissen die vandaag op hen afkomen niet goed kunnen duiden. Tekenend en schokkend is het voorbeeld genoemd door Frankwatching¹, waarin brugklasleerlingen gevraagd worden een *selfie* te maken die nooit gepubliceerd mag worden. In plaats van dat ze selfies tekenen met puisten en raar haar, wat je van een puber mag verwachten, tekenden veel van deze leerlingen *selfies* met een IS achtergrond of met wrakstukken van de MH17. Toen de onderzoekers vroegen of deze tekeningen in de klas opgehangen konden worden, vroegen de leerlingen of deze verscheurd mochten worden. Na hun verbazing over dit fenomeen kwamen de onderzoekers tot de conclusie dat de leerlingen referentiekaders misten om deze gebeurtenissen te kunnen duiden, en daarom wilden ze dat de tekeningen vernietigd werden. Er is tijd en aandacht nodig, concludeerden de onderzoekers, om met jongeren op zoek te gaan hoe zulke gebeurtenissen te duiden, inclusief de rol van religie en levensbeschouwing daarin, zodat dit hen kan helpen om de werkelijkheid van vandaag te begrijpen. Daarom, religie en levensbeschouwing als verplicht vak op alle middelbare scholen: ja graag, het is een noodzaak!

Koppel de kennis ook aan maatschappelijke vorming

Ik onderschrijf de voorgestelde onderverdeling in drie domeinen. Het valt me op dat hierin een zwaar accent ligt op kennis. Aan de ene kant is dit zeker belangrijk. In mijn eigen lespraktijk herken ik dat jongeren niet meer weten waar religies voor staan. Ze hebben ergens de klok horen luiden, maar weten niet meer waar de klepel hangt of waar deze ooit gehangen heeft. Mijn examenleerlingen havo en vwo krijgen als afsluitende opdracht om een eigen levensvraag te beantwoorden vanuit meer perspectieven. Zo vaak kom ik nog tegen dat ze niet uit kunnen leggen waar websites hun visie op baseren en praten ze deze gemakkelijk na. Ook schrijven ze visies weg als “belachelijk”, omdat ze niet begrijpen waar deze vandaan komen. Respect, een waarde die tot cohesie in de maatschappij kan leiden, wordt dan lastig.

¹ www.frankwatching.com/archive/2016/05/10/waarom-jongeren-extremer-reageren-generatie-f-nader-bekeken-onderzoek

Aan de andere kant zal de leerling van vandaag, om goed bij te kunnen dragen aan een superdiverse² maatschappij, zich (sociale) vaardigheden moeten toe-eigenen die verder gaan dan het voeren van een respectvol dialoog en het kunnen duiden van teksten of bronnen. Bij de invoering van dit vak zou ik een pleidooi willen voeren om hier een vorm van maatschappelijke stage aan te koppelen, waarin ook aandacht wordt besteed aan levensbeschouwing. Laat jongeren in hun middelbareschooltijd daadwerkelijk kennis maken met andersdenkenden door bijvoorbeeld een week mee te helpen bij het Leger des Heils, de politie, het ziekenhuis, een bejaardenhuis, de politiek, een kerk, een moskee, een tempel, een synagoge, een buurtinitiatief in een multiculturele wijk. Dit zal een vormende ervaring zijn die ze niet meer vergeten. De kennis opgedaan over religies en levensbeschouwingen krijgt dan een gezicht. En om met Levinas te spreken: het aanzicht van die Ander roept ook een antwoord op. Op deze wijze kan dit vak leiden tot ver-antwoordelijke burgers.

Erg veel kennis en soms erg ambitieus

Graag geef ik, Anneline Valstar, als jonge docent met vijf jaren leservaring op een katholieke school feedback op de rationale van het kerncurriculum. Ik geef eerst een algemeen punt van feedback en ga dan in op details.

Het stuk gaat heel erg uit van kennis en maar heel weinig van ervaring. Waar blijft het doen? In het algemeen vind ik het stuk over de attitudes lastig. We zijn niet alleen op de wereld, een leerling wordt zo beïnvloed vanuit diverse kanten die wellicht een open houding tegen gaan. Of een leerling is er nog niet aan toe andere waardensystemen dan het zijne/hare te respecteren en daarmee in dialoog te gaan. En wat houdt dat precies in? Wie bepaalt wanneer iets respectvol is? En als een leerling een bepaalde attitude niet heeft, kan die leerling dan niet slagen voor zijn/haar examen?

Als minimale basis is het erg uitgebreid. Om deze basis alleen al te doceren heb je minimaal twee lessen in de week nodig gedurende vier jaar volgens mij. Tenminste als je wilt dat de kennis ook echt bekijft!

Enkele details

- Het eerste doel van domein 1, leerlingen kennen een aantal van de zogenaamde wereldreligies, klinkt mij te beperkt. Een aantal kan bijvoorbeeld twee zijn en dat lijkt me persoonlijk te weinig. Een basale kennis (en dan valt nog te discussiëren over wat daaronder valt) van alle zogenoemde wereldreligies lijkt me essentieel om de geglobaliseerde wereld van nu enigszins in te kunnen schatten.

2 Superdiversiteit, een begrip van Dirk Geldof naar aanleiding van zijn boek uit 2015: *Superdiversiteit, hoe migratie onze samenleving verandert*.

- Bij de vaardigheden van domein 1 staat onder meer dat leerlingen de eigen levensbeschouwelijke positie leren verwoorden. Dat klinkt dan weer behoorlijk veeleisend. Er zijn genoeg volwassenen die dat ook niet kunnen.
- Domein 2 klinkt als een domein wat voor een deel sterk bij geschiedenis en/of bij kunstgeschiedenis aan bod kan komen. Dat hoeft voor mij niet perse bij levensbeschouwing te gebeuren. Nauwe samenwerking is in elk geval op zijn plaats, want kennis die de leerling al heeft, hoeft niet opnieuw overgedragen te worden.
- Doel 5 van domein 3, leerlingen beschikken over de noodzakelijke vaardigheden om in woord en daad, op een positieve, zorgzame en constructieve manier bij te dragen aan de samenleving en weten daarbij gebruik te maken van hun eigen talenten, klinkt in mijn ogen (te) ambitieus.
- In domein 3 wordt ook gesproken over basale kennis van enkele kleine religies en levensbeschouwingen. Dat vind ik niet essentieel en hoeft dus voor mij niet in een basisdocument.

Sterk maar denk ook aan de leerling, Bildung en filosofie

Als enthousiaste docent Engels, maatschappijleer en Young Life stroom op een openbare school ondersteun ik, Saskia Verhoek-van Breukelen, dit voorstel van harte. Ik zou graag meewerken om de herijking te laten slagen. Ik kan niet wachten totdat dit vak bij ons op school een feit is en we een verschil kunnen maken voor de toekomst. Hieronder zal ik duidelijk maken waarom dit kerncurriculum nodig is en wat mij daarin aanspreekt als iemand die recent is opgeleid tot docent levensbeschouwing en hvo (humanistisch vormingsonderwijs).

Levensbeschouwing zou denk ik bij uitstek een vak moeten zijn waar er qua tijd en lesstof ruimte is voor inbreng van de leerling zelf: persoonlijke ervaringen en hoe leerlingen over actualiteiten denken. Je moet als docent levensbeschouwing daarom doortastend zijn en echte interesse hebben voor de leerling. Pas als je echt doorhebt wat er bij hen thuis en op straat speelt, kun je ze bereiken en begrijpen. Het is dus heel belangrijk om de lesinhoud van het kerncurriculum toe te passen op de leefwereld van de leerlingen. Wanneer het ver van hun bed is, zal het weinig motiveren. Betrek de gemeente in de lessen, onderneem activiteiten in de buurt, bezoek een moskee of synagoge, dan gaat het leven voor de leerlingen.

Een neutraal en zelfstandig vak

Het vak moet verder denk ik een neutraal levensbeschouwelijk vak zijn, zonder dubbele boodschappen van de docent. Zelf geef ik onder meer maatschappijleer en ondanks de raakvlakken is dat toch echt een andere tak van sport. Op de lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing leer je om onbevooroordeeld voor de klas te staan. Je leidt discussies,

maar geeft jouw mening niet. Je probeert veel perspectieven naar voren te laten komen. Andere schoolvakken zijn vaak sterk gericht op kennis en cijfers.

Ik pleit er daarom voor dat het een zelfstandig vak wordt, omdat docenten van andere vakken dat niet zomaar kunnen. Als je vakoverstijgend gaat werken, waar de inhoud redelijk vrijblijvend is, zal dat er in de praktijk op neerkomen dat het 'er even bij wordt gedaan'. Het kerncurriculum komt dan in het geding. De diverse secties zullen overlegmomenten moeten vinden en dat zal erg lastig zijn. Wanneer je kiest voor gedreven vakdocenten, weet je dat zij goede lessen geven en de continuïteit en kwaliteit waarborgen.

Ook aandacht voor filosofie en Bildung

In België is er ook een discussie over levensbeschouwelijke vakken. Daar ligt een voorstel voor een verplicht vak voor alle scholen over levensbeschouwing, ethiek en filosofie: LEF. De doelen van LEF komen overeen met 'religie en levensbeschouwing'. Dat 'godsdienst' niet in de naam wordt meegenomen, is voor mij een goed begin, maar zelf zou ik een naam als LEF kiezen die de doelgroep nog meer aanspreekt. Voordeel van LEF is ook dat daarin verwezen wordt naar het stuk filosofie. Ik denk in lijn met Martha Nussbaum dat leerlingen allereerst een bepaalde mentaliteit, een eigen levenshouding, moeten ontwikkelen. Als die ontbreekt, heeft hun verdere vorming geen 'eigen' zin en betekenis, dan leven ze verder als puur gedisciplineerde wezens. Filosofie kan dit mijns inziens bewerkstelligen.

Het zou ook fijn zijn als *Bildung* wordt meegenomen. Volgens Joep Dohmen zou dit een vak moeten zijn op alle scholen. *Bildung* geeft ruimte aan een oriëntatie op persoonlijke zelfontplooiing, ontdekken wat je echt wilt, cultuurhistorisch bewustzijn en morele gevoeligheid ontwikkelen. Dohmen formuleert dit ook religieus: je krijgt een ziel. *Bildung* wordt weliswaar niet genoemd in dit voorstel, maar in de doeldomeinen komen de kenmerken daarvan wel naar voren. Dit geeft aan dat het kerncurriculum niet alleen gericht is op kennisverwerving, maar ook aan brede vorming. Als docent zou ik de nadruk leggen op het laatste, maar zoals ook beschreven wordt, heb je daarin als school of docent de vrijheid.

Duidelijk kader en eigen voorkeuren

Elke docent zal het kerncurriculum kunnen toepassen naar eigen inzichten, daarvoor is er voldoende ruimte, maar het kader is zeer duidelijk. Er is weinig onduidelijkheid over de doelen van dit vak. Ook is het kader een goede basis voor een doorlopende leerlijn. Als ik dit voorstel vergelijk met burgerschap, waar scholen zich al jaren mee bezig zouden moeten houden, nodigt dit voorstel juist wél uit tot concrete invulling in elk leerjaar en voor elk schooltype. Burgerschap komt minimaal van de grond op de meeste scholen, maar voor religie en levensbeschouwing zou het wel eens kunnen lukken.

De termen die mij persoonlijk sterk aanspreken, zijn: actief, eigen positie, dialoog, heden-daags, in woord en daad bijdragen, talenten, waarderen, actualiteit, vergelijken, herkennen, open houding en wederzijds respect. Kennis integreren en toepassen is voor levensbeschouwing van belang, omdat dit vak leerlingen voorbereidt op wat het betekent om te leven in een open en vrije samenleving. Daarmee moeten ze kunnen oefenen op school, de mini-democratie.